

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).29](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).29)
УДК: 796.062.4:355.237.3

Одерев А.М.

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, професор кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, <https://orcid.org/0000-0002-7791-0825>

Романчук С.В.

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, начальник кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, <https://orcid.org/0000-0002-2246-6587>

Людювик Т.В.

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, <https://orcid.org/0000-0002-2407-0447>

Лаєриненко О.С.

старший науковий співробітник науково-методичного центру науково-дослідного інституту Воєнної розвідки м. Львів, <https://orcid.org/0009-0002-0190-985X>

Лещинський О.В.

викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
м. Львів, <https://orcid.org/0000-0002-7336-9189>

Матвейко О.М.

викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
м. Львів, м. Львів, <https://orcid.org/0000-0003-1322-4884X>

Панькевич Я.А.

доктор філософії, доцент, викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів,
<https://orcid.org/0000-0003-2869-4115>

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я В СУСПІЛЬСТВО

Анотація. Проблеми порушення стану здоров'я та інвалідності серед військовослужбовців силових структур на сьогоднішній день в умовах ведення війни є достатньо актуальними для будь-якого соціального середовища, народів та країни в цілому, що вимагає уваги керівництва держави та науковців у пошуку, розробки та впровадження новітніх технологій, пристосованих до потреб осіб з обмеженими можливостями здоров'я з урахуванням їх потреб. Варто зазначити, що протягом останніх часів відношення до такої категорії військовослужбовців суттєво змінилося та порушення у стані здоров'я розглядається як соціальне явище.

Наукова стаття присвячена дослідженню та аналізу проблем, пов'язаних з адаптивною фізичною культурою і спортом для військовослужбовців силових структур, які мають відхилення у стані здоров'я. Запропоновано комплекс заходів щодо їх вирішення, а також наголошено про необхідність створення умов, науково-обґрунтованих програм занять та створення спеціалізованих спортивних об'єктів для занять фізичними вправами для військовослужбовців з обмеженими можливостями здоров'я, їх доступності, удосконалення нормативно-правової бази, виходячи з реалій участі військовослужбовців у веденні бойових дій.

Ключові слова: військовослужбовці, фізичне здоров'я, фізична підготовка і спорт, обмежені можливості, суспільство, військова-професійна діяльність.

Oderov A., Romanchuk S., Liudovik T., Iavrynenko O., Leshchynskyi O., Matveiko O., Pankevych Y. Theoretical approaches to the problem of integration of servicemen with disabilities into society. The problems of health disorders and disabilities among military personnel in the security forces today, in the context of warfare, are quite relevant for any social environment, peoples and the country as a whole, which requires the attention of the state leadership and scientists in the search, development and implementation of the latest technologies adapted to the needs of persons with disabilities, taking into account their needs. It is worth noting that in recent years, the attitude to this category of servicemen has changed significantly and health disorders are considered a social phenomenon.

The scientific article is devoted to the study and analysis of problems related to adaptive physical culture and sports for military personnel with health disabilities. The author proposes a set of measures to address them, and emphasizes the need to

create conditions, scientifically based training programs and specialized sports facilities for physical exercises for servicemen with disabilities, their accessibility, and improvement of the regulatory framework based on the realities of servicemen's participation in combat operations.

Key words: servicemen, physical health, physical training and sports, disabilities, society, military-professional activity.

Постановка проблеми. У наш час питання допомоги та реабілітації військовослужбовців з обмеженими можливостями здоров'я не втрачає своєї гостроти, оскільки ця соціальна група є відносною по відношенню від загальної кількості населення України та залишається однією з найбільш вразливих у захисті своїх прав та реалізації можливостей [1].

Реабілітація та соціальна інтеграція військовослужбовців з обмеженими можливостями за допомогою фізичної підготовки залишається актуальною і потребує вирішення низки проблем. На сьогоднішній день, коли значна частина військовослужбовців має відхилення у стані здоров'я через травми, каліцтва, отримані під час ведення бойових дій на території нашої держави, виникає питання приділення особливої уваги допомоги військовослужбовцям та членам їх сім'ям, а саме допомога їхньої інтеграції у соціальне середовище [3; 4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Соціологічні дослідження останніх років показують, що проведення спортивних змагань з особами, які мають відхилення у стані здоров'я, каліцтва, поранення тощо, сприяє не тільки інтеграції в суспільство людей з обмеженими можливостями, а й зміні ставлення до них – як до рівних [1;2; 5]. Прикладом цього є змагання серед військовослужбовців – «Ігри нескорених», спортивно-тактичні змагання «Kordon Race», міжнародні змагання «Arnold Classic Europe» тощо.

Саме участь у спортивних змаганнях є найсильнішим стимулом для людей з обмеженими можливостями до активного життя, що, у свою чергу, потребує пошуку шляхів та науково обґрунтування завдань з питань інтеграції військовослужбовців, які отримали поранення, травми, каліцтва тощо під час бойових дій, у соціальне становище після їхнього одужання та медичної реабілітації [4; 10].

Таким чином, реабілітація та соціальна інтеграція військовослужбовців з обмеженими можливостями засобами фізичної підготовки і спорту, їх мотивація до занять фізичною активністю та участь у спортивних заходах залишається актуальною і потребує вирішення низки завдань.

Мета дослідження – проаналізувати та виявити фактори комплексного підходу до інтеграції занять фізичною активністю в життя військовослужбовців з обмеженими можливостями здоров'я на всіх етапах професійної та соціальної реабілітації, теоретичний аналіз підходів до проблем осіб з обмеженими можливостями здоров'я у науковій психолого-педагогічній літературі.

Матеріал і методи. Для досягнення мети використовували комплекс загальнонаукових методів дослідження – аналіз наукової та методичної літератури попередніх досліджень піднятої проблеми, систематизація та узагальнення теоретичних даних; опитування військовослужбовців-учасників бойових дій з обмеженими фізичними можливостями [7]. В дослідженні прийняло участь 33 військовослужбовці Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, які приймали безпосередню участь у веденні бойових дій на території нашої держави проти агресора РФ, мали незначні відхилення у стані здоров'я (поранення, травми, каліцтва тощо).

Всі учасники дослідження дали свою інформовану згоду на участь в експерименті: їх проводили відповідно до етичних стандартів Гельсінської декларації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Встановлено, що відвідування спортивних секцій (тренажерного залу) з обмеженими можливостями перебуває в прямій залежності від особистої мотивації до занять фізичною культурою та ефективності організації управління в цій галузі [6; 12]. Таким чином, одним із першочергових розв'язуваних завдань має стати формування мотивації у військовослужбовців з обмеженими можливостями до занять фізичною культурою і спортом. Дослідження Hulek A, Є.Анохіна, О.Матвейко та ін. показало, що найсильнішими мотиваціями до занять фізичною культурою і спортом для осіб з обмеженими можливостями [4, 8] є: прагнення показати свої здібності; задоволення потреби в руховій активності; поліпшення здоров'я та фізичної підготовленості; пошук нових знайомств, отримання вражень.

Ці результати також підтверджуються в дослідженні, проведеному безпосередньо з категорією військовослужбовців з обмеженими можливостями здоров'я, що свідчить про зміцнення переконання в спостережуваних тенденціях [1; 6; 10].

Саме беручи до уваги ці мотиваційні чинники, необхідно проводити спрямовану роботу фахівцям, які беруть участь у реабілітації та адаптації військовослужбовців із тяжкими каліцтвами, травмами. При цьому в дослідженні відзначається значний кореляційний взаємозв'язок усіх мотивів, що вимагає комплексного підходу до формування мотивації до занять з фізичної підготовки і спорту. Формування мотивації та потреби до занять з фізичної підготовки і спорту – це тривалий процес, який повинен проводитися фахівцями в галузі медицини, починаючи з відновлення військовослужбовця після отримання каліцтва, поранення, травми, і фахівцями з фізичної підготовки протягом усього періоду проходження військової служби [2; 9; 12]. Так, на нашу думку, на всіх етапах медичної, професійної та соціальної реабілітації має проводитися активна робота з встановлення та формування внутрішньої мотивації до занять з фізичної підготовки і спорту.

Військовослужбовці з обмеженими можливостями є загартованими та міцними духом людьми, готовими до життєвих труднощів, але навіть за наявності особистої мотивації проблема доступності спортивних об'єктів із необхідним обладнанням та присутністю фахівців адаптивної фізичної культури може стати значною перешкодою до занять фізичною культурою і спортом. Аналіз керівних документів та звітів у сфері фізичної культури і спорту показав, що лише 39,5 %

спортивних об'єктів адаптовано для занять особами з обмеженими можливостями здоров'я, при цьому зазначається, що цю проблему не буде вирішено у подальших роках [3].

Місця проходження військової служби та виконання завдань за призначенням в умовах ведення бойових дій найчастіше знаходяться на територіях у значній віддаленості від регіональних центрів, що мають спортивну базу, обладнану для занять осіб з обмеженими можливостями та кваліфікованих фахівців з адаптивної фізичної культури. На сьогодні лише 19% військовослужбовців з обмеженими можливостями мають доступ до спеціально обладнаних спортивних об'єктів зі штатними фахівцями з адаптивної фізичної культури. Тоді як 89 % військовослужбовців мають доступ до спортивних об'єктів військових частин та інфраструктури регіону за місцем проживання, проте на цих об'єктах відсутнє спеціальне обладнання для занять осіб з обмеженими можливостями [1; 5]. Опитування військовослужбовців на тему занять фізичними вправами засвідчило, що понад 47% респондентів не займаються фізичною культурою і спортом через причини поганої доступності спеціалізованих об'єктів. Ці дані виявляють актуальність проблеми доступності спортивних об'єктів для даної категорії та підкреслюють недостатність наявної інфраструктури для їхньої повноцінної участі у фізичних тренуваннях.

Незважаючи на вжиті державою заходи щодо соціальної підтримки осіб з обмеженими можливостями здоров'я і розгорнуту професійну підготовку у військових закладах вищої освіти за напрямом адаптивної фізичної культури і спорту, проблема відсутності фахівців, здатних організувати рекреаційні та спортивні заходи, не втратила своєї актуальності, а стає тільки гострішою [2; 11].

На сьогодні у ЗС України спостерігається відсутність фахівців адаптивної фізичної культури і спорту, проте штатні фахівці фізичної підготовки в межах своїх компетенцій можуть значною мірою сприяти розв'язанню проблем, що виникають [4, 9]. Для розв'язання такої важливої соціальної проблеми доцільним напрямом стає розширення їхніх компетенцій у межах додаткової професійної освіти, а також створення потреби в розробці та впровадженні системи, що охоплює всіх військовослужбовців з обмеженими можливостями здоров'я незалежно від місця та умов проходження військової служби.

Висновки. Таким чином, на шляху інтеграції військовослужбовців з обмеженими можливостями в соціальне середовище засобами фізичної культури і спорту присутні значні, але нерозв'язні проблеми. Забезпечення доступності об'єктів спорту, залучення кваліфікованих спеціалістів та розробка заходів із формування мотивації до занять фізичною культурою і спортом військовослужбовців з обмеженими можливостями мають уже сьогодні реалізовуватися на всіх етапах їхньої реабілітації.

Розв'язання зазначених проблем, на нашу думку, можливе тільки при створенні єдиної системи адаптивної фізичної культури і фізичної підготовки у структурах Міністерства оборони України, а саме: створити спеціалізовані об'єкти навчально-матеріальної бази для проведення занять з адаптивної фізичної культури і спорту; удосконалити нормативно-правову базу, що регламентує організацію та проведення занять із зазначеною категорією військовослужбовців; визначити кваліфікаційні вимоги, що висуваються до фахівців, які проводять заняття з адаптивної фізичної культури і спорту; розробити науково обґрунтовані програми групових та індивідуальних занять із військовослужбовцями відповідно до їхніх захворювань (поділ за групами, класами, рівнями та класифікаціями).

З урахуванням сучасних реалій розв'язання цієї проблеми у відомчій площині Міністерства оборони багато в чому зумовлене загальнонаціональною політикою держави.

Література

1. Дікова-Фаворська О. Роль конструкту «людина з функціональними обмеженнями здоров'я» в компенсації дефіциту розуміння соціальної суті людини з інвалідністю. *Нова парадигма*, 2017;131: 158-167. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/18316>.
2. Іпатов АВ., Ханюкова Я. Поняття інвалідності в аспекті сучасного міжнародного права. *Український вісник медико-соціальної експертизи*. 2015;3: 15-21.
3. Конвенція ООН «Про права осіб з інвалідністю» (2009). Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї», №1767-VI. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17>.
4. Матвейко О. Застосування засобів фізичної підготовки для прискорення реабілітації військовослужбовців після отримання травм. *Молодіжний науковий вісник*. 2017;27: 161–166.
5. Одеров АМ., Романчук СВ., Ольховий ОМ. та ін. Дослідження особливостей фізичної підготовленості військовослужбовців, які мали контузію. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2023;8(168)23: 113-118 [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.8\(168\).22](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.8(168).22).
6. Первачук О., Одеров А., Гунченко В. та ін. Взаємозв'язок військово-професійної підготовки та фізичної підготовленості військовослужбовців. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2024;1(65):10-17. <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2024-01-10-17>.
7. Шиян БМ., Єдинак ГА., Петришин ЮВ. Наукові дослідження у фізичному вихованні та спорті : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Друкарня «Рута», 2012. 280 с.
8. Hulek A. (1984). *Rewalidacja dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w rodzinie*. Warszawa : PWN.
9. Klymovych V., Oderov A., Romanchuk S., Dunets-Lesko A., Liudovyk T., Lishchuk V., Baldetskiy A. (2021) Combat army system – as a means of increasing and improving the physical fitness of servicemen of the armed forces. *Bulletin of the Kamianets-Podilskiy National University named after Ivan Ohienko. Physical education, sports and human health*. Vol. 22 (2021). pp. 5-10. <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2021-22.15-10>.
10. Oderov A., Romanchuk S., Yuriev S., Babych M. et.al. Dynamics of functional state of artillery reconnaissance cadets during training and combat activities. *Journal of Physical Education and Sport*, 2024;24 (7);184: 1636-1646 <https://doi.org/10.7752/jpes.2024.07184>.

11. Oderov A., M.Korchagin, S.Romanchuk, et.al. Correlation of Physical Fitness and Professional Military Training of Servicemen. SportMont Journal. 2020; 18(2): 79-82. <http://dx.doi.org/10.26773/smj.200612>.
12. Romanchuk S., Oderov A., Nebozhuk O., Ripak M., Matveiko O., Lashta V., Klymovych V., Tymochko O. A Research on Functional State of Nervous System of Servicemen with Post-Concussion Syndrome with Using Screening Tests. Волинський національний ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2022;3(59), с. 69-76. <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2022-03-69-76> [Ukrainian].

References

1. Dikova-Favorska O. (2017). Rol konstruktivnykh obmezhenniy zdorovia v kompensatsii defitsitu rozuminnia sotsialnoi suti liudyny z invalidnistiu [The role of the construct "person with functional disabilities" in compensating for the lack of understanding of the social essence of a person with a disability]. Nova paradyhma, 131, 158-167. Rezhym dostupu : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/18316> [Ukrainian].
2. Ipatov AV., Khaniukova Ila (2015). Poniattia invalidnosti v aspekti suchasnoho mizhnarodnoho prava [The Concept of Disability in the Context of Modern International Law.]. Ukrainyskyi visnyk medyko-sotsialnoi ekspertyzy, 3, 15-21.
3. Konventsiiya OON «Pro prava osib z invalidnistiu» (2009). Zakon Ukrainy «Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro prava osib z invalidnistiu i Fakultatyvnoho protokolu do nei», №1767-VI. Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17>.
4. Matveiko O. Zastosuvannya zasobiv fizychnoi pidgotovky dlia pryskorennia reabilitatsii viiskovosluzhbovtziv pislia otrymannia travm [The use of physical training equipment to accelerate the rehabilitation of servicemen after injuries]. Molodizhnyi naukovyi visnyk. 2017;27:161-166 [Ukrainian].
5. Oderov AM., Romanchuk SV., Olkhovyi OM. ta in. Doslidzhennia osoblyvostei fizychnoi pidgotovlenosti viiskovosluzhbovtziv, yaki maly kontuziiu [Study of the peculiarities of physical fitness of servicemen with shell shock]. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. 2023;8(168)23: 113-118 [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.8\(168\).22](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.8(168).22).
6. Pervachuk O., Oderov A., Hunchenko V. ta in. Vzaimozv'язok viiskovo-profesiinoi pidgotovky ta fizychnoi pidgotovlenosti viiskovosluzhbovtziv [Interrelation of military professional training and physical fitness of servicemen]. Fizychno vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi. Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky. Lutsk, 2024;1(65):10-17 <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2024-01-10-17> [Ukrainian].
7. Shiyani, B. M., Iedynak, G. A., Petryshyn, Yu. V. (2012). Naukovi doslidzhennya u fizychnomu vykhovanni ta sporti [Scientific research in physical education and sports]. PE Oyum Publishing House, Kamianets-Podilskyi. p. 280 [Ukrainian].
8. Hulek A. (1984). Rewalidacja dzieci i mlodzięzy niepełnosprawnej w rodzinie. Warszawa : PWN [Poland].
9. Klymovych V., Oderov A., Romanchuk S., Dunets-Lesko A., Liudovyk T., Lishchuk V., Baldetskiy A. (2021) Combat army system – as a means of increasing and improving the physical fitness of servicemen of the armed forces. Bulletin of the Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko. Physical education, sports and human health. Vol. 22 (2021). pp. 5-10. <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2021-22.15-10> [Ukrainian].
10. Oderov A., Romanchuk S., Yuriev S., Babych M. et.al. Dynamics of functional state of artillery reconnaissance cadets during training and combat activities. Journal of Physical Education and Sport, 2024;24 (7);184: 1636-1646 <https://doi.org/10.7752/jpes.2024.07184> [Romania].
11. Oderov A., M.Korchagin, S.Romanchuk, et.al. Correlation of Physical Fitness and Professional Military Training of Servicemen. SportMont Journal. 2020; 18(2): 79-82. <http://dx.doi.org/10.26773/smj.200612> [Montenegro].
12. Romanchuk S., Oderov A., Nebozhuk O., Ripak M., Matveiko O., Lashta V., Klymovych V., Tymochko O. A Research on Functional State of Nervous System of Servicemen with Post-Concussion Syndrome with Using Screening Tests. Волинський національний ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2022;3(59), с. 69-76. <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2022-03-69-76> [Ukrainian].

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).30](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).30)
УДК 378.016:796:613

Павелько О.М.
викладач кафедри фізичної культури і спорту
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя
orcid.org/0000-0001-5919-8662
Пономарьов В.О.
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри фізичної культури і спорту
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя
orcid.org/0000-0001-7289-1007

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ГІМНАСТИКА З МЕТОДИКАМИ ВИКЛАДАННЯ»

Гімнастика як дисципліна у сучасному вищому навчальному закладі виконує важливу роль у фізичному та всебічному розвитку студентів. Вона охоплює не лише фізичні вправи, але й має педагогічну, соціальну та виховну цінність. Гімнастика сприяє вихованню у студентів свідомого ставлення до свого здоров'я, фізичної активності та здорового способу життя. Вона також формує звички до регулярних фізичних вправ, що є важливим фактором у профілактиці різних захворювань. Інноваційні технології можуть бути впроваджені у процес навчання гімнастики для покращення якості викладання. Це включає використання відеоаналізу, цифрових засобів моніторингу фізичної підготовленості та спеціальних програм для корекції техніки виконання вправ. У ВНЗ можуть викладатися різні форми гімнастики: спортивна, художня, оздоровча, акробатична. Це дає можливість студентам обирати напрямок відповідно